

פִּירוּשׁ רַשׁ"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Katcz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes második könyve

***Széfer Smot* – סֵפֶר שְׁמוֹת**

Kiadja az

EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKOZSÉG

és a CHÁBÁD LUBAVICS

ZSIDÓ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI EGYESÜLET

BUDAPEST, 2010

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

9

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az örökös éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval – 2000, 2001)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2007–2008)

Megjelenik a JOODS HUMANITAIR FONDS támogatásával

© CHÁBÁD LUBAVICS EGYESÜLET, 2010

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszráél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

Megjelentette a CVT-aLapok Bt.

dr. Klár András

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jicháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermelés-sel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szíven viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a Soóban elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-kommentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészletet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első keresztes hadjáratot, s élményeit szívettpő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratái közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszáfot* (Talmud-kommentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-kommentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a tárgumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halachikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáchem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondatral kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználtunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérhető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2007–08-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakaszhéber és magyar szövegét is. Külön fejezzük ki köszönetünket *Dr. Klár Andrásnak* is, aki könyvkiadási munkánkban mindig mellettünk áll!

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a *rasi@zsido.com* email címre.

Budapest, 5770. tévét 24.

Oberlander Báruch

Jitro (2Mózes 18:10–20:23.) פְּרֻשֵׁת יִתְרוֹ

A hetizakasz tartalmából

- Mózes apósa, Jitró, ellátogat Midjából az izraeliták táborába, mert meghallotta, hogy micsoda hatalmas csodákat tett az Örökkévaló Izrael népe kedvéért. Ezúttal magával hozza Mózes feleségét és két fiát, akiket Mózes – Áron tanácsára – hazaküldött még mielőtt beléptek volna Egyiptomba. Jitró azt tanácsolja Mózesnek, hogy hozzon létre egy előjárókból és bírákból álló hierarchiát, hogy az legyen segítségére a kormányzás és a népnek való igazságszolgáltatás feladatának elvégzésében. (2Mózes 18.)
- Izrael gyermekei a Szináj hegyével szemben táboroznak, ahol Mózes tudatja velük, hogy az Örökkévaló arra szemelte ki őket, hogy az Ő „papi birodalma” és „megszentelt népe” legyenek. A nép erre válaszul kijelenti: „Mindazt, amit az Örökkévaló mondott, meg fogjuk cselekedni!” Mózes felkészíti a zsidókat a kinyilatkoztatásra, és figyelmezteti a népet, hogy három napon át tartózkodjanak a házaselettől, és készüljenek fel a nagy eseményre. (2Mózes 19:1-15.)
- A harmadik hónap (sziván) hatodik napján, hét héttel a Kivonulást követően, Izrael egész népe odagyűlik a Szináj hegyének lábához. Isten aláereszkedik a hegyre mennydörgés, villámlás, gomolygó füst és sófárkürtölések közepette, és hívja Mózeset, hogy menjen fel hozzá. (2Mózes 19:16-25.)
- Az Örökkévaló kihirdeti a Tízparancsolatot, elrendelve Izrael népének, hogy higgyen az Örökkévalóban, ne imádjon bálványokat, ne vegye Isten nevét a szájára hiába, tartsa meg a szombat napját, tisztelje a szüleit, ne öljön, ne paráználkodjék, ne lopjon, ne tegyen hamis tanúságot, és ne kívánja meg azt, ami a másé. (2Mózes 20:1-14.)
- A nép odakiált Mózesnek, hogy túlságosan erőteljes számukra ez az isteni kinyilatkoztatás semhogya el tudnák azt viselni, és könyörögnek neki, hogy ő közvetítse feléjük Isten üzenetét. (2Mózes 20:14-23.)

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן חֵתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, כִּי הוֹצִיא יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. (שמות יח, א)

És meghallotta Jitró, Midján papja, Mózes apósa mindazt, amit Isten Mózesrel és népével, Izráellel cselekedett, hogy kivezérlette az Örökkévaló Izráelt Egyiptomból. (2Mózes 18:1.)

יְשָׁמַע יְתָרוֹ – És meghallotta Jitró... – מה שמועֵה שָׁמַע וְכָא – Mi hírt hallott Jitró [ami arra ösztönözte], hogy eljőjön? – קְרִיעַת יַם סוּף – A Vörös-tenger kettéválása – וּמִלְחַמַת עַמְלֵק – valamint az Amalék ellen vívott harc.

יְתָרוֹ – ...Jitró... – שֵׁבַע שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ – Hét néven is nevezték: – רְעוּאֵל יְתָרוֹ יְתָר – יְתָר – רְעוּאֵל יְתָרוֹ – Rőuél, Jeter, Jitró, Chováv, Chever, Kéni, Putiél. – יְתָר – [Azért nevezték] *Jeter*-nek, – עַל שֵׁם שִׁיתָר פֶּרְשָׁה אֶחַת בְּתוֹרָה – mert miatta bővült ki (*sejitér*) egy szakasszal a Tóra: – וְאֶתָּה תִּחְזֶה – [nevezetesen:] „Vöátá techeze... – Azonban szemelj ki...”¹ – יְתָרוֹ – [Azért nevezték] *Jitró*-nak, – לְכַשְׁנַתְגִּיר וְקִים הַמְצוֹת – mert amikor betért és [már] teljesítette a micvákat, – הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אֶחַת עַל שְׁמוֹ – egy [újabb] betűvel² lett kiegészítve a neve. – חוֹבָב – [Azért nevezték] *Chováv*-nek, – וְחוֹבָב הוּא יְתָרוֹ – mert szeretetet tanúsított (*sechibév*) a Tóra iránt. – [A bizonyíték arra, hogy] Chováv [ugyanaz, mint] Jitró: – שֵׁנֶאֱמַר – mert írva van: – מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה – „Mózes apósának, Chóvávnak fiaitól.”³ – וְיֵשׁ אוֹמְרִים – Mások azt mondják, – רְעוּאֵל אָבִיו שֶׁל יְתָרוֹ הָיָה – hogy Rőuél [valójában] Jitró apja volt. – וְיֵשׁ אוֹמְרִים – Akkor viszont miért mondja azt [a Tóra]: – וְתַבְּאֵנָה אֶל רְעוּאֵל אָבִיהֶן – „És midőn hazaértek a leányok atyjukhoz, Reúélhez”⁴ – שֶׁהַתִּינּוֹקוֹת קוֹרִין לְאָבִי אָבִיהֶן אָבָא – Ez azért van, mert a gyermekek nagyapjukat „apá”-nak nevezik. – בְּסַפְרֵי – Ez a Szifréből⁵ való.

חֵתֵן מֹשֶׁה – ...Mózes apósa... – כַּאֲן הָיָה יְתָרוֹ מְתַכְבֵּד בְּמֹשֶׁה – Jitró itt Mózesrel büszkélkedik,⁶ – אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ – [mintha azt mondaná:] „Én vagyok a király apósa,” – וְלִשְׁעֵבֶר הָיָה מֹשֶׁה תוֹלֵה הַגְּדֻלָּה – holott a múltban Mózes a nagyságot [amelyet elért] – בְּחַמְיוֹ – az apósának tulajdonította, – שֵׁנֶאֱמַר – amint írva van: – וְיָשָׁב אֶל יְתָר חוֹתְנוֹ – „és visszatért apósához, Jeterhez.”⁷

לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל – ...Mózesrel és [népével,] Izráellel...⁸ – שְׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגְדְּ כָל – Mózes egyenlő egész Izraellel.

---

¹ A név amellyel az a (21. verstől kezdődő) tórai szakasz lett elnevezve, mely megörökíti Jitró azon javaslatát, hogy Mózes hozza létre a bíraskodás szervezetét a nép körében.

² A ו-vel.

³ *Bírák* 4:11.

⁴ Fentebb 2:18.

⁵ *Böháálotchá* 10:29.

⁶ Vagyis azzal a ténnyel, hogy ő Mózes apósa.

⁷ Fentebb 4:18. Itt viszont az elbeszélés alanya Mózes. Akkor viszont miért azonosítja a Szentírás Jitrót Mózes apósaként, ha nem azért, hogy Mózes nagyságát hangsúlyozza?!

⁸ Hát Mózes nem része Izraelnek? Azonkívül miért említi a Tóra Mózeset Izrael előtt?

לְהֵם – velük – **...mindazt, amit Isten cselekedett...** – אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה – a manna hullatásával,⁹ – וּבְכֹאֵר – „a kúttal”¹⁰ – וּבַעֲמָלֶק – és az Amálék [elleni háborúval].¹¹

זו גְּדוּלָה עַל – **...hogyan kivérelte az Örökkévaló, stb.** – כִּי הוֹצִיא ה' וְגוֹמֵר – Ez volt mind közül a legnagyobb [csoda].

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה, אַחֲרַיִם שְׁלוֹחֵיהֶּן. (שמות יח, ב)

És vette Jitró, Mózes apósa Cipórá, Mózes feleségét, miután már hazaküldte őt. (2Mózes 18:2.)

כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – **...miután már hazaküldte őt.**¹² – אַחֲרַיִם שְׁלוֹחֵיהֶּן – Amikor Isten így szólt hozzá Midjánban: – „Menj, térj vissza Egyiptomba,” – וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וְגוֹמֵר – „...vette Mózes feleségét és fiait...”¹³ – וַיִּפְגְּשׂוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים – „Áron elément – וַיִּצְאָ אֲהָרֹן לִקְרֹאתוֹ”¹⁴ – אָמַר לוֹ – Így szólt hozzá: „Kik ezek?” – אָמַר לוֹ – Ő így felelt neki: – „Ez a feleségem, akit Midjánban vettem el, – וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי – és ezek a fiaim.” – [Áron] erre azt kérdezte tőle: – „Egyiptomba,” felelte [Mózes]. – אָמַר לוֹ לְמִצְרַיִם – Azt mondta erre neki [Áron]: „Mi búsulunk a már korábban [rabszolgasorba jutottak] miatt,” – וְאֵתָּה בָּא לְהוֹסִיף עָלֵינוּ – „te pedig jössz, és még növeled is a számukat!” – אָמַר לָהּ – [Mire Mózes] így szólt [Cipórához]: – לָכֵן לָבֵית אֲבִיךָ – „Menj [vissza] atyád házába.” – וְהִלְכָה לָהּ – [Cipóra hát] fogta két fiát, és eltávozott.

וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהֶּן, אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. (שמות יח, ג)

És két fiát, akik közül egyiknek neve Gersóm volt, mivelhogyan mondta: Jövevény voltam idegen földön. (2Mózes 18:3.)

וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר, כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פְּרָעָה. (שמות יח, ד)

⁹ Fentebb 16:4-36.

¹⁰ Lásd 4Mózes 21:16.

¹¹ Fentebb 17:8-13.

¹² De hát nem vitte magával Mózes Cipórá Egyiptomba (uo. 4:20.)?

¹³ Uo. 19-20.

¹⁴ Uo. 27.

És a másíknak neve Eliezer volt, vagyis: Istenem segítsége, mert „Atyám Istene segítségemre volt és megmentett a fáraó kardjától”. (2Mózes 18:4.)

כְּשֶׁגִּלוּ דָתָן – ...és megmentett a fáraó kardjától.¹⁵ – וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה – Amikor Dátán és Ávirám napvilágra hozták – עַל דִּבְרֵי הַמִּצְרִי – [a fáraó előtt] az egyiptomi [munkafelügyelő meggyilkolásának] esetét,¹⁶ – וּבִקֵּשׁ לְהַרוֹג אֶת מֹשֶׁה – és ő¹⁷ megpróbálta megölni Mózeset [a kardjával], – נַעֲשֶׂה צְנָאָרוֹ כְּעַמּוּד שֶׁל שֵׁשׁ – [Mózes] nyaka olyan [keménnyé] vált, mint egy márványoszlop.¹⁸

וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֵתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מֹשֶׁה, אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חֲנָה שָׁם הָרַקְּלָהִים. (שמות יח, ה)

És eljött Jitró, Mózes apósa Mózeshez, annak fiaival és feleségével a sivatagba, ahol táborozott, Isten hegyéhez. (2Mózes 18:5.)

– אֶף אָנוּ יוֹדְעִים שְׁבַמִּדְבָּר הָיִינוּ – Már tudjuk, hogy a sivatagban voltak [a zsidók], – אֲלָא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דִּבְרֵי הַכְּתוּב – így a mondat csak Jitrót dicséri, – מִיֵּשֶׁב בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם – mivel otthonában nagy tiszteletnek örvendett, – וַיִּנְדְּבוּ לָבוֹ לִצְאֹת אֶל הַמִּדְבָּר – mégis úgy döntött, hogy elmegy a sivatagba, – מְקוֹם תְּהִי – a pusztaságba, – הוּא אֶת הַתּוֹרָה – hogy a Tóra szavát hallja.

וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה אֲנִי חֵתֵנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ, וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ. (שמות יח, ו)

És mondta Mózesnek: Én, apószod, Jitró jövök hozzád és feleséged és két fia is veled. (2Mózes 18:6.)

– עַל יְדֵי שְׁלִיחַ – Egy hírvivő által. – וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה – És mondta Mózesnek.... – אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי – ...Én, apószod, Jitró, stb. – אֲנִי חֵתֵנְךָ יִתְרוֹ וּגְוִמְרִי [Ezzel azt akarta mondani, hogy] „Ha nem akarsz kijönni [elém, hogy üdvözölj] [pusztán] énmiattam, – צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ – akkor gyere ki a feleséged miatt, – אִם אֵין – és ha nem akarsz kijönni a feleséged miatt [sem], – צֵא בְּגִין שְׁנֵי – akkor [legalább] gyere ki a [feleséged] két fia miatt.”

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאָת חֵתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשָּׂק לּוֹ וַיִּשְׂאֵלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם, וַיָּבֵאוּ הָאֱהָלָה. (שמות יח, ז)

¹⁵ Miért „a fáraó kardjától”, miért nem csupán „a fáraótól”?

¹⁶ Lásd fentebb 2:11-15.

¹⁷ Azaz a fáraó.

¹⁸ Lásd Rási fentebb 2:15.

És kiment Mózes apósa elé, és meghajtott magát, és megcsókolta, és tudakolták, az egyik férfi a felebarátjának a jólétét. Azután bementek a sátorba. (2Mózes 18:7.)

מִשֶׁה – És kiment Mózes... – כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַבַּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה – Jitró ekkor nagy megtiszteltetésben részesült. – מֵיָנִין שֶׁיֵּצֵא מִשֶׁה – Mert amint kiindult elé Mózes, – יֵצֵא אֶהְרֶן נָדָב וְנָבִיחָהוּא – Áron, Nádáv és Ávihu [is rögtön] vele tartott, – וּמִי – és vajon ki lett volna az, aki látja ezeket [a nagy méltóságú férfiakat] kimenni [Jitró elé], – וְלֹא יֵצֵא – és maga ne ment volna ki [velük együtt]?

וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשָּׂק לּוֹ – ...és meghajtott magát, és megcsókolta... – אֵינִי יוֹדֵעַ – [Ezek alapján a szavak alapján] nem tudom megmondani, – מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי – ki hajtott meg magát ki előtt, – כִּשְׁהוּא אוֹמֵר – de amikor [a versben később] az áll: – וּמִי הִקְרוֹי אִישׁ זֶה מִשֶׁה – vajon mire utal [a Szentírás] az is [szóval]? Mózesre,¹⁹ – שֶׁנֶּאֱמַר וְהָאִישׁ מִשֶׁה – amint írva van: „vöháis Mose – És a férfiú Mózes”.²⁰

וַיְסַפֵּר מִשֶׁה לְחֻתָּנּוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל, אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצַאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצֵאֵם יְהוָה יְהוָה. (שמות יח, ח)

És elbeszélte Mózes apósának mindazt, amit cselekedett az Örökkévaló a fáraóval és Egyiptommal Izráel javára, mind a viszontagságot, ami érte őket az úton, és hogy megmentette őket az Örökkévaló. (2Mózes 18:8.)

וַיְסַפֵּר מִשֶׁה לְחֻתָּנּוֹ – És elbeszélte Mózes apósának...²¹ – לְמִשְׁוֹךְ אֶת לְבוֹ – Hogy odavonja a szívét, – לְקָרְבוֹ לְתוֹרָה – hogy közelebb hozza őt a Tórához.

...mind a viszontagságot...²² – שָׁעַל הַיָּם – [amelyeket] a [Sás-]tengernél [szenvedtek el], – וְשָׁל עֲמָלָק – valamint [azokat, amelyeket] Ámálék [kezettől].

...a viszontagságot... – לְמִ"ד אֶל"ף – Az א és a ל betűk – מִן הַיְסוּד – a szó alapbetűi közé tartoznak. – וְהִתִּי"ו הוּא תְּקוּן – A ת betű [azonban] mind [jelentés]alakító, – וַיְסוּד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לְפָרְקִים – olyan gyökbetű, amely néha

¹⁹ Vagyis az *is löréehu* alapján már tudható, hogy Mózes hajtott meg magát Jitró előtt.

²⁰ 4Mózes 12:3.

²¹ De hát Jitró nem hallott már minderről korábban? Lásd az 1. verset.

²² Az *et kol hátláá áser möcáátám báderech* – „mind a viszontagságot, ami érte őket az úton” – szövegrész azokra az eseményekre utal, amelyek már Egyiptomon kívül, „az úton” estek meg velük.

kimarad [a szóból].²³ – תְּרוּמָה תְּנוּפָה תְּקוּמָה תְּנוּאָה – Hasonló szavak: *trumá* (adomány), *tnufá* (lendület), *tkumá* (felkelés), *tnuá* (mozgás).

וַיִּתְּדֵי יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם. (שמות יח, ט)

És örvendett Jitró mind a jó miatt, amit az Örökkévaló művelt Izráellel, hogy megmentette az egyiptomiak kezéből. (2Mózes 18:9.)

וַיִּתְּדֵי יִתְרוֹ – **És örvendett Jitró...** – וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ – [Vájichád Jitró azt jelenti:] „és örvendett Jitró.” – זֶהוּ פִּשְׁטוֹ – Ez [a szövegrész] egyszerű²⁴ jelentése.²⁵ – וּמִדְרַשׁ נִעְשָׂה בְּשֵׁרוֹ חֲדוּדִין – Mindazonáltal van egy [ezzel kapcsolatos] Midrás Ágádá: – נִעְשָׂה בְּשֵׁרוֹ חֲדוּדִין – Bizsergést érzett a bőrében²⁶, – מִצְרַר עַל אֲבוּד מִצְרַיִם – [mert] elszomorította Egyiptom pusztulása. – הֵייוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי – Erre gondolnak az emberek, amikor azt mondják: – גִּיּוּרָא עַד עֲשָׂרָה דְרֵי – „Egy betért még tíz nemzedékkel [később] – לֹא תִבְנִי – annak jelenlétében.”²⁸ – אַרְמָאָה – sem beszél sértően egy arameusról²⁷ – בְּאִפֵּיהּ – annak jelenlétében.”²⁸

...mind a jó miatt... – טוֹבַת הַמָּן וְהַבָּאָר – A manna és a kút – וְהַתּוֹרָה – és a Tóra [jelentette] jó [miatt], – וְעַל כֵּן – és mindennek fölött [azért]

...hogy megmentette [Izraelt] az egyiptomiak kezéből. – עַד עַכְשָׁו – Eladdig [ugyanis] – לֹא הָיָה עֹבֵד יָכוֹל לְכַרוֹת מִמִּצְרַיִם – egyetlen rabszolga sem tudott elmenekülni Egyiptomból, – שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מְסֻגָּרָה – mert az ország teljesen körül volt zárva. – וְאֵלוּ – Ezek viszont [ennek ellenére] – יִצְאוּ שְׁשִׁים רְבוּא – hatszáz ezres tömegben vonultak ki.

וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהַ, אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם. (שמות יח, י)

És szólott Jitró: Legyen áldott az Örökkévaló, aki megmentett benneteket az egyiptomiak hatalmából és a fáraó kezéből, aki megmentette a népet az egyiptomiak keze alól. (2Mózes 18:10.)

...aki megmentett benneteket az egyiptomiak hatalmából... – אֶמָּה קָשָׁה – Egy kemény nép [hatalmából].

²³ Pl.: *láá* – „viszontagságon ment keresztül” –; *jil'e* – „viszontagságon fog keresztülmenni,” stb.

²⁴ Azaz szó szerinti.

²⁵ Akkor viszont miért nem az egyszerűbb *vájiszmách* szó szerepel a szövegben?

²⁶ Tulajdonképpen „lúdbőrzött”.

²⁷ Azaz általában véve egy nem-zsidóról.

²⁸ Mert még mindig fájdalommal tölti el őseinek megaláztatása.

מֶלֶךְ קָשָׁה – Egy kemény király [kezeből].
 ...és a fáraó kezéből... – ומִיַּד פְּרָעָה

...az egyiptomiak keze alól.²⁹ – כְּתִרְגוּמוֹ – [A *mitáchát jád* kifejezést itt úgy kell érteni,] ahogyan Onkelosz fordítja³⁰, – לְשׁוֹן רְדוּי וּמְרוֹת – [vagyis itt ez] egy kifejezés, amely a hatalom gyakorlására – הַיָּד שֶׁהָיָה מְכַבֵּדִים עֲלֵיהֶם – és [Izrael fiainak] kemény „kézzel” való elnyomatására, – הִיא הָעֲבוּדָה – [vagyis] a rabszolgamunkára utal.³¹

עַתָּה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל יְהוָה מְכֹל הָאֱלֹהִים, כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם. (שמות יח, יא)

Most tudom, hogy nagyobb az Örökkévaló mind az isteneknél, mert azzal sújtott rájuk, amiben konokul vétettek. (2Mózes 18:11.)

„Már a múltban felismertem őt [mint az egyetlen Istent], – מִכִּירוֹ הֵייתִי לְשַׁעֲבֵר – עַתָּה יִדְעָתִי – most azonban még inkább tudatában vagyok ennek.”

...mind az isteneknél... – מְכֹל הָאֱלֹהִים – Ez azt tanítja, – שֶׁהָיָה מְכִיר – hogy ismerte a világon létező összes bálványimádási formát, – בְּכֹל עֲבוּדָה זָרָה שֶׁבְּעוֹלָם – hogy nem volt olyan bálvány, amelyet [korábban] ne imádott volna.

...mert azzal sújtott rájuk, amiben konokul vétettek. – כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם – [Úgy értendő,] ahogyan Onkelosz fordítja. – בְּמִים דְּמוּ לְאַבְדָּם – Vízrel tervezték elpusztítani őket,³³ – וְהֵם נֶאֱבְדוּ בְּמִים – és ők maguk lettek a víz áldozatai.

...amiben konokul vétettek. – אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ – Jelentése: *előre megfontolt gonosszággal cselekedtek.* – וְרִבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּהוּ – Bölcsseink úgy magyarázták [az áser zádu szövegrészt], – לְשׁוֹן – mint ami [a következőből] vezethető le: – וַיִּזְדַּעַב נֹזִיד – *vájázed Jáákov názid*³⁴, – בַּקֶּדֶרָה אֲשֶׁר בְּשָׁלוֹ – azaz abban a fazékban, amelyben főztek, – בָּה נִתְבַּשְׁלוּ – ők [maguk] lettek megfőzve.

²⁹ Mi a különbség a *mijád Micrájim* és a *mitáchát jád Micrájim* között?

³⁰ *Mitchot márvát Micráé* – „az egyiptomiak hatalma alól”

³¹ Vagyis a *mijád Micrájim* csupán az egyiptomi fennhatóságra utal, míg a *mitáchát jád Micrájim* a rabságra, az egyiptomi vaskéz általi elnyomatásra utal.

³² 1. Az *átá* – „most” – jelen idő, a *jádáti* viszont múlt! 2. Lásd fentebb 2:16 és a hozzá tartozó Rásit. A szövegből kiderül, hogy Jitró már akkor felhagyott a bálványimádással és felismerte az Örökkévalót mint egyetlen és igaz Istent.

³³ Azaz Izrael fiait.

³⁴ 1Mózes 25:29. „És Jákob főzeléket főzött.”

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וְזִבְחִים לְאֱלֹהִים, וַיָּבֵא אֶהָרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַכֵּל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לְפָנָיו הָאֱלֹהִים. (שמות יח, יב)

És vett Jitró, Mózes apósa égő és vágó áldozatokat Istennek és odaérkezett Áron és vele Izráel összes vénei, hogy kenyeret egyenek Mózes apósával Isten színe előtt. (2Mózes 18:12.)

עֹלָה – ...égőáldozatot... – כַּמִּשְׁמֵעָה – Az olá, mint azt a neve is sejteti, –
שהיא כלה כליל – teljesen elég a tűzben.³⁵

זִבְחִים – ...vágó áldozatokat... – שְׁלָמִים – [A *zváchim* itt a] békeáldozatokra [utal].³⁶

וַיָּבֵא אֶהָרֶן וַגּוֹמֵר – ...és odaérkezett Áron, stb. – וּמֹשֶׁה הֵיכֵן הָלַךְ – És Mózes hová ment? – וְהֵלֵא הוּא שִׁיַּצָּא לְקִרְאָתוֹ – Hát nem ő volt az, aki kiment [Jitró] elé, hogy fogadja, – וְנָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכְּבוֹד – és e nagy megtiszteltetés előidézője volt? – אָלָּא – [A válasz] azonban [erre az,] – שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמִשְׁמַשׁ לְפָנָיִהֶם – hogy ő³⁷ ott állt és kiszolgálta őket.³⁸

לְפָנָיו הָאֱלֹהִים – ...Isten színe előtt. – מִכַּאן – Innét tanuljuk, – שֶׁהַנְּהִנָּה מְסַעֲדָה – hogy amikor valaki olyan étkezésben vesz részt, – שֶׁתְּלַמִּידֵי חֻכְמִים מְסַבִּין בָּהּ – amelynél Tóra-tudósok vannak jelen, – כְּאֵלוֹ נְהִנָּה מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה – az olyan, mintha az Isteni Jelenlét tündöklését élvezte volna.

---

³⁵ Olá, szó szerint: *felmegy, felemelkedik*, mert az elégetéséből származó füst és illat felszáll az égbe. De azért is ez a neve, mert az egész *korbán* *ole*, azaz *felmegy* az oltárra, vagyis minden részét elégetik.

³⁶ Noha a *zváchim* kifejezés rendszerint általában véve az állatokból hozott áldozatokat jelöli, itt mégis csupán a *slámim*-ra, azaz a békeáldozatra utalhat, mert az *olá*-n kívül ez az egyedüli olyan *korbán*, amelyet önként lehet felajánlani.

³⁷ Ti. Mózes.

³⁸ Mechiltá. A Mechiltá még hozzáteszi, hogy Mózes ezt Ábrahám ősapánktól tanulta. Lásd 1Mózes 18:8.